

בני דאבנות

פנינים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע על פרקי אבות • פרק שני

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, 6084000 | טל' מערכת: 03-3745979 | orhachasidutil@gmail.com

"רבי שמעון אומר: הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה. וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום"

פרק שני משנה יג

לפנים משורת הדין

"דבעי למהוי חסידא... לקיים מילי דאבות"

ביאורים ב"מילי דאבות" ושייכותם להנהגת חסידות ולפנים משורת הדין

מיהו הנצרך להוראה להיות זהיר בק"ש?

איתא בגמרא (כ"ק ל, א) "האי מאן דבעי למהוי חסידא וכו' לקיים מילי דאבות", ועל פי זה נמצא שבמס' אבות לא הובאו הלכות שהן מעיקרא דדינא, דא"כ אין אלו הוראות ל"מאן דבעי למהוי חסידא" דווקא, אלא כל אחד ואחד מחוייב לקיימן. ומזה מוכח שב"מילי דאבות" נכללו רק ענינים של "מדת חסידות" – הנהגות שאינן מוכרחות מעיקר הדין, אלא באופן של לפנים משורת הדין בלבד.

ולפי זה צריך ביאור בב' החלקים (הראשונים) שבמשנה: (א) וכי יש צורך להורות כמדת חסידות על הזהירות במצוות קריאת שמע ותפילה שהן מצוות עשה מדאורייתא (ואף לדעת הרמב"ם (בהשגות לסהמ"צ מ"ע ה') ועוד – התפילה היא מ"ע דרבנן), והן מצוות עיקריות ויסודיות בעבודת ה'. (ב) גם המשך דבריו, שאין לעשות "תפילתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום", הלכה רווחת ומשנה מפורשת הן (ברכות פ"ד מ"ד): "העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים".

ויש לבאר בזה, ובהקדים, שבסדר הדורות בערך רשב"י (אות א') ציין למשנתנו, אך הדבר צע"ג שהרי אף שסתם רבי שמעון הוא רבי שמעון בר יוחאי (רש"י שבועות ב, ב, רמב"ם בהקדמה לפיה"מ ד"ה הפרק השישי, ועוד), הרי בנדו"ד אין לומר כן. שהרי משנתנו באה בהמשך לנאמר בפרקין (משנה ח) "חמישה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי וכו' רבי שמעון בן נתנאל", ובהמשך לזה נאמר "הם (החמישה) אמרו שלושה דברים". ואם כן, ברור שרבי שמעון דנן אינו רשב"י כי אם רבי

שמעון בן נתנאל מתלמידי ריב"ז (וראה במ"ש בסדר הדורות (מס' היוחסין) באות ב שם). אך ראה גם במדרש דוד לאבות (לר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם) שגם הוא פירש שבמשנתנו מדובר ברשב"י.

ויש לומר בזה, שהגם שמדובר ברבי שמעון בן נתנאל הנה גם הוא הי' במדרגת רשב"י שהייתה "תורתו אומנותו" (וכמו שית' בזה לקמן במדור הבא באריכות). ועל דרך הרמז יש להוסיף, שהטעם שנקט כאן במשנה "רבי שמעון" סתם ולא הזכיר את שם אביו, אף שבפשטות הוא משום שאין צריך לחזור ולהזכיר את שם אביו שכבר הוזכר קודם, אעפ"כ כיון שכל דבר בתורתנו הק' הוא בדיוק בתכלית, הנה י"ל שהא דנאמר כאן רבי שמעון בסתם הוא גם מחמת שסתם רבי שמעון הוא רשב"י (כנ"ל), ובא לרמז וללמד שגם רשב"י הייתה תורתו אומנותו כרשב"י.

והנה, איתא בירושלמי (ברכות פ"א סוף ה"ב, ובשבת פ"א סוף ה"ב) שרשב"י אומר "בגון אנו שעוסקים בתלמוד תורה אפילו לקריאת שמע אין מפסיקין", וכיון שכן, ברור בדרך כ"ש וק"ו שמי ש"תורתו אומנותו" אינו מפסיק לתפילה (וכפס"ד בשו"ע או"ח סוף סי' קו, ע"פ שבת יא, א).

ועפ"ז יש לפרש את דברי רבי שמעון במשנתנו שיש להיזהר בקריאת שמע ובתפילה, שאכן אין כוונתו להורות למי שנמצא בדרגה נמוכה שיש להזהירו להקפיד על מצוות דאורייתא, שהרי, כנ"ל, אין מקום לאזהרה כזו במסכת אבות. אלא שדבריו של רבי שמעון מכוונים היו לתלמידיו, המבקשים לעבוד את הבורא ית' בדרכי רבם, אך עדיין לא הגיעו לדרגת "תורתם אומנותם", הנה כיון שבראותם את הנהגתו בקודש של רבם שאינו מפסיק מלימודו לקריאת שמע ותפילה, יכולה להיווצר אצלם חלישות במצוות אלו, ולכן הוצרך להורות להם "הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה".

ועל זו הדרך יש לבאר גם את ההוראה הבאה במשנה דילן "וכשאתה מתפלל אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים

מלימודו אפילו שעה אחת, כי אם שהתואר "תורתו אומנותו" מלמד על איכות הקשר עם התורה, שהתורה נעשית חדורה בכל מציאותו של הלומד, עד שכל עניינו הוא היותו "דירה לשכינתא".

וברור גם שהקשר והחיבור שלו עם התורה אינם רק לחכמה שבדברי התורה, כי אם שהוא קשור ודבוק בבורא ית' נותן התורה – "שכינתא", שדבר זה הוא ביחוד בלימוד פנימיות התורה, וכמפורש בתקוני זהר (הקדמה א, ב) אשר דוקא "מארי קבלה וכו' עבדין לה (לשכינה הק') דירה".

נ"ל שדברי הזהר הללו, שתורתו אומנותו הוא מי שבבחי "דירה לשכינתא", הם היסוד למבואר בספרי חסידות (תורה אור לח, ד ועוד) אשר לימוד התורה ד"תורתו אומנותו" הוא כאשר הלומד מבטל עצמו לבורא ית' מכל וכל, עד שנחשב כאילו אינו במציאות, וכל עניינו הוא מה ש"פיו" נעשה "כלי קיבול" לדברי הקב"ה. וכך יתפרש הכתוב (ישעי' נא, טז) "ואשים דברי בפיך", כלומר – שאין כאן אלא "דברי" – דברי הבורא ית', והוא שם את דבריו בפה האדם, יעו"ש.

וכיון שחזינן שרבי שמעון בן נתנאל הי' מ"מארי קבלה", שהרי כנ"ל (ממס' חגיגה) דרש ב"מעשה מרכבה", ודרשתו פעלה ש"רעשה הארץ ויצאה בת קול ואמרה", כלומר שהמשיך את השכינה באופן שפעלה בארץ, הרי מובן מזה שהוא הי' מהתנאים אודותם נאמר בזוהר שהם "דירה לשכינתא", וזה יסוד למה שנתבאר לעיל (במדור הקודם) שהי' במדרגת רשב"י ש"תורתו אומנותו".

וי"ל שענין "תורתו אומנותו" נרמז גם בשם של רשב"י ורשב"נ – "שמעון":

השם "שמעון" הוא מלשון שמיעה (ויצא כט, לג) והמשמעות האמיתית של שמיעה – היא הבנה והשגה (וכלשון הכתוב "דבר כי שומע עבדך" (ש"א ג, ט-י)). והנה, כדי שהאדם הי' במדרגת "תורתו אומנותו" הרי זה כשלומד באופן שהתורה מתאחדת עמו לגמרי, עד שנעשית ה"אומנות" שלו. וא"כ מובן שמדרגה זו שייכת רק כשהלימוד הוא בהבנה והשגה בשלמות ובתכלית, שכן על לימוד באופן זה מבואר (תניא פ"ה) שכש"מבין ומשיג איזו הלכה וכו' לאשורה על בוריה" אזי התאחדותו עם התורה היא ב"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו וכו' להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופינה".

ובזה יומתק הא דסתם רבי שמעון הוא רשב"י, כי השם "שמעון" מבטא את לימוד התורה בהבנה והשגה בשלמות עד כדי התאחדות גמורה עם התורה, ורשב"י הרי הי' "תורתו אומנותו". וכן יומתק עפ"י הא דבמשנה דילן לא הוזכר שמו של אביו של רשב"י, כיון שההוראות במשנה זו (כמבואר לעיל במדור הקודם) שייכות להא דרבי שמעון דילן הי' במדרגת לימוד התורה דרבי שמעון סתם (רשב"י) – "תורתו אומנותו".

(ע"פ ליקוטי שיחות חכ"ז עמ' 164 ואילך)

ותחנונים לפני המקום", די"ל שפיסקא זו היא בהמשך לדבריו לתלמידיו קודם לזה, אך דברים אלו מכוונים לחבריו, שגם הם היו בבחי' תורתם אומנתם. דהנה, גם מי שתורתו אומנותו ופטור מתפילה הרי היו מתפללים מזמן לזמן, וכמפורש במסכת ר"ה בסופה "רב יהודה... מתלתין יום לתלתין יום הי' מצלי", וברבינו יונה לרי"ף (ברכות ח, א) שרשב"י הי' מתפלל משנה לשנה. וא"כ, הי' עולה החשש שבעת שמתפללים יחשבו "מתי אפרוק מעלי עול זה" (כלשון הרע"ב כאן, אלא שהוא קאי בסתם אינשי) ואוכל לשוב לתלמודי, ולכן הוזקק רבי שמעון להזהיר את חבריו שיעשו תפילתם רחמים ותחנונים לפני המקום.

ובזה יתבאר היטב לשון המשנה "ובשאתה מתפלל אל תעש תפילתך קבע וכו'". כלומר, שקאי במי שתורתו אומנותו ופטור מתפילה, אלא שמתפלל מזמן לזמן, וע"ז אומרים לו – "בשאתה מתפלל וכו'". וברור שגם בחלק זה של המשנה לא עסקינן במי שיש להזהירו על עיקר הדין, כ"א להיפך, מדובר על אזהרות המיועדות למי ש"בעי למהווי חסידא", ודוקא בגלל מדריגתו הגבוהה זקוק הוא לאזהרה זו (ויעיין גם בזרוע ימין להחיד"א שמפרש משנה זו על מי שתורתו אומנותו, אלא שהלך בדרך אחרת בפ"י הדברים ובהגדרתם).

[ויעיין במקורי הדברים דתרי גווני "תורתו אומנותו" איכא, אלו שמחוייבים להפסיק לקר"ש, ואלו שאין מפסיקים אפילו לקר"ש, ומבאר שם שרשב"נ עצמו הי' ע"ד רשב"י שנפטר גם מקר"ש, וחבריו היו מפסיקין לקר"ש ולא לתפילה. וראה שם שמתווק עפ"י שיטות הבבלי (שבת יא, א) והירושלמי (שם), ועוד פרטים בענין זה].

הוא הי' לומר

הקשר בין מאמר המשנה להתנא שאמרו

"תורתו אומנותו" הוא "דירה לשכינתא" ומשמעות שם "שמעון"

איתא בירושלמי (חגיגה פ"ב ה"א) אודות רבי שמעון בן נתנאל ורבי יוסף הכהן: "פתחו במעשה מרכבה, אמרו אותו היום יום א' בתקופת תמוז הי', ורעשה הארץ, ונראתה הקשת, ויצאה בת קול ואמרה וכו'" (ובבבלי חגיגה יד, ב הובא סיפור זה אך גריס במקום רשב"נ – ר' יהושע). מסיפור זה נמצא חיזוק למה שנתבאר לעיל (במדור הקודם) שרבי שמעון בן נתנאל הי' במדרגת רשב"י שהייתה "תורתו אומנותו", וכמו שית' לקמן.

דהנה, איתא בזוהר הק' (ח"ג רלח, ב) שבמדרגת "תורתם אומנתם" הכוונה לאלו אשר "לא זאת שכינה מנהון כל יומיהון" ונחשבים הם כ"דירה לשכינתא". ומזה מובן שגדר "תורתו אומנותו" אינו רק עניין שבזמן, שהאדם אינו מפסיק